

Muzej v Pavlovi hiši.
© Pavelhaus/Pavlova hiša, maj 2009

Šest intervjuvancev. Delo štajerskega umetnika Josefa Schützenhoferja.
© Pavelhaus/Pavlova hiša, maj 2009

PAVLOVA HIŠA

Pavlova hiša je kulturni dom Kulturnega društva člen 7 za avstrijsko Štajersko. Stoji v vasi Laafeld/Potrna, na poti med avstrijsko Radgono in mejnim preходом Sieldorf/Zetinci - Gederovci. Leta 2008 je organizacija praznovala 20-letnico obstoja kulturnega društva in 10-letnico obstoja Pavlove hiše.

Cilj društva je uresničitev manjšinskih pravic, ki so zapisane v avstrijski državni pogodbi, podpiranje pouka slovenščine na Štajerskem in kulturnega ter znanstvenega dela. Društvo ima nalogo ohraniti slovenščino in slovensko zgodovino na Štajerskem. Kulturno društvo želi prikazati, da Štajerska nima le nemške zgodovine, ampak tudi slovensko. Graški slavist prof. dr. Manfred Trummer pravi v članku, ki je izšel v zborniku *Europa erlesen – Steiermark*¹ pri založbi Wieser, takole:

Das Slawische geht uns Steirer etwas an. Es ist Teil, Komponente unserer Identität. Es ist Teil nicht nur unserer Geschichte, sondern unseres Alltags und Heute, und das hier in der deutschen und doch auch etwas slawischen Steiermark. Er [der Beitrag] soll ein Ruf sein zur Reintegration des in die Fremdheit verdrängten Slawischen und damit nicht zuletzt auch der Slawischsprachigkeit eines Teils der Steirer. / *Slovanstvo zadeva tudi nas Štajerce. Je del, sestavina naše identitete. Ni le del naše zgodovine, ampak tudi našega vsakdana, današnjih časov, in to tukaj na nemškem in tudi malo slovanskem Štajerskem. To naj bi bil klic za reintegracijo slovanstva, ki je bilo izrinjeno kot nekaj tujega, nenazadnje pa tudi slovensko govorečih kot dela Štajercev.*

Na eni strani to počne s svojim muzejem, v katerem na številnih panojih razlaga zgodovino Slovencev na Štajerskem. Poleg tega pa je društvo razširilo svoj koncept delovanja in omogoča

pregled nad množico manjšin v okolici Gornje Radgone nekoč in danes.

Tromeja Avstrija–Slovenija–Madžarska je znana po svojem bogatem substratu in živi od etnične, jezikovne ter religiozne raznolikosti, ki daje okolici svoj pečat in jo bogati. Dodatne preglednice so poleg Slovincem namenjene tudi Romom v Prekmurju ter nemško govorečim v Apačah (Abstell) kot tudi Kočevarjem. Da bi dobili celoten pregled nad vsemi manjšinami oziroma etničnimi skupinami, ki živijo na mejnem območju avstrijska Štajerska–Slovenija–Madžarska, so bile dodatno oblikovane preglednice o nekdanji precej raznolikem judovskem življenju v Prekmurju.

Od leta 2004 se razstava z intervjuji ljudi, ki pripovedujejo o svojih različnih usodah, nenehno širi. Na eni strani smo z globokimi izpovedmi dosegli preusmeritev pozornosti na sedanost, na drugi pa na živ način posredujemo sodobno zgodovino.

Vsakega od intervjuvancev so politični dogodki prejšnjega stoletja prizadeli na ta ali oni način, vsak pripoveduje s svojega osebnega vidika, skupen jim je pozitiven pogled na prihodnost v združeni Evropi. Zbrali smo že več kot 30 intervjujev, ki so na ogled v Pavlovi hiši. Iz vseh omenjenih intervjujev je nastal kratki film *Identitäten/Identitete*.

»Vzeli so nam slovenščino in namesto tega ničesar ne dali!«

Citat je iz intervjuja z na obmejnem območju živečim vinogradnikom Andreasom Tscheppejem, ki pripoveduje o svojem življenju ob meji in z mejo, in o tem, kaj mu pomenita slovenščina ter slovenska kultura. Poleg Andreasa Tscheppeja govori tudi Josefa Prelog, kmetica iz Sieldorfa/Zetincev, ki je po delavnem življenju začela pisati pripovedi in pesmi in ki v svoji avtobiografiji ponuja napet vpogled v preteklost.

O šolstvu na obmejnem območju, možnostih in upanjih zbuditi zanimanje za jezik sosede govori Ernst Körbler, učitelj v Arnfeldu/Arnežu, katerega osebna želja je, da pri svojih učencih vzbudi

¹ Andrea Haberl-Zemljčič in Lojze Wieser (izd.), *Europa erlesen – Steiermark* (Celovec: Wieser Verlag 2005), 127.

* Mag. Susanne Weitlaner, predsednica Kulturnega društva Člen 7 za avstrijsko Štajersko, Pavlova hiša/Pavelhaus. A-8490 Bad Radkersburg/Radgona, Laafeld/Potrna 30, E-naslov: pavel@mur.at

veselje do slovenskega jezika.

Spoznavam tvojo domovino, ti pa mojo, spoznavam tebe, ti pa mene, učimo se skupno, gradimo skupno domovino, skupno prihodnost, gradimo partnerstvo. Mladina na obeh straneh meje se naj spoznava, sosed naj ima ime. Naša mladina naj spozna mladince na oni strani meje in obratno.

Polkmet Andreas Kaučič nas popelje na kraj, kjer se preteklost ohranja za potomce: na pokopališče Bad Radkersburga/Radgone. Slovenščina, značilna za to območje, je tu kot večni pričevalec.

Rojaki so deloma bili doma na pari. Ti, ki so umrli v bolnici, so bili v mrtvašnici, ki je bila zadaj za bolnico. Od tod so šli v mestno cerkev in iz cerkve peš sem. Dostikrat še peš od doma v mestno cerkev. Bilo je v celoti zelo daleč, saj je bil kasneje še močan cestni promet. Dekan je ta problem spoznal, bil je to gospod Schweighofer, da je to zelo neprijetno. Pol ure hodiš iz mesta ven, od doma še kakšnih 3–4 kilometrov, to je bilo kar dosti, pol dni, skoraj celi dan. Nato so morali ljudje še peš domov, niso imeli vozila, spremljali so seveda peš pogrebni sprevod in to je seveda trajalo zelo dolgo.

Zastopnica Romov, ki večinoma živijo v Prekmurju in so bili že od nekdaj tesno povezani z radgonsko okolico, je Gabriela Horvath iz Rogašovcev. Ne pripoveduje le o življenju v skupini in z njo, ampak tudi o zunanjem odklanjanju, s čimer se morajo Romi soočiti še danes. »*Mi smo vsi ena velika družina!*« pripoveduje o delujoči skupnosti v vasi. Prav tako sporočata dve zastopnici nemško govoreče manjšine v Sloveniji o težavni poti do priznanja in o upanjih za v prihodnje, da se dogodki mlajše zgodovine ne bi ponovili. »*Ta mladi se ne zanimajo več za pripadnost k narodu, za njih je Evropa ta prava,*« meni Veronika Haring iz Maribora, Rozi Verbošt iz Apač pa pravi: »*Strah je še vedno v krvi!*«

S pomočjo gospe Erike Fürst iz Murske Sobote smo pridobili vpogled v nekoč cvetočo judovsko kulturo v Prekmurju. Pripoveduje o holokavstu, deportaciji in težkem življenju po njej, kako se je bilo vrniti v kraj, kjer ni več bilo judovskega življenja. Sama je to naredila in brez zagrenjenosti sporoča: »*Povsod so dobri in slabi ljudje!*«

Na podlagi poročil prič časa oživi preteklost, pogled se usmerja na osebne usode razburkanega časa. In skupaj z informacijami na panojih za obiskovalca/obiskovalko nastaja slika o življenju ob meji.

SLOVENC NA HRVAŠKEM: O NEKATERIH PRIZADEVANJIH ZA OHRANITEV KULTURNE DEDIŠČINE IN JEZIKA

Prebivalstvo slovenskega rodu je na nekaterih območjih Hrvaške tradicionalno navzoče že sto in več let. Danes so Slovenci šibka narodna skupnost, ki po podatkih ljudskega štetja iz leta 2001 šteje 13.173 narodnostno opredeljenih rojakov. Organizirani so v okviru kulturnih društev in manjšinske zakonodaje oziroma svetov in predstavnikov,¹ nimajo pa nobene kulturne, izobraževalne ali raziskovalne ustanove.²

Skrb za kulturno dediščino je delno vključena v dejavnost ljubiteljskih društev in posameznikov, v določenih primerih pa to področje v svojem okviru pokrivajo stroka oziroma ustanove in raziskovalci zunaj manjšinske skupnosti.³ Prispevek skuša povzeti nekatera prizadevanja za ohranitev dediščine in jezika pa

tudi spomina na zaslužne posameznike, predvsem na območju Reke in okolice.

Slovenci na Reki, stoletja navzoči v tem mestu večetničnih in jezikovnih tradicij, niso izoblikovali neke svoje identitete,⁴ podatki o njihovi organiziranosti v slovenska društva pa segajo v začetek dvajsetega stoletja.⁵ Najstarejši društvi na Hrvaškem

4 »Paradoksalno pri tem je, da stoletna prisotnost Slovencev na Reki ni vplivala na oblikovanje nečesa, kar bi lahko imenovali nacionalna ali jezikovna identiteta lokalne slovenske skupnosti. (...) Vprašanje etnične pripadnosti je bilo drugotnega pomena glede na materialni status posameznika (...) Samozavestni individualizem je imel prednost pred nacionalnim kolektivizmom. (...) Njihova družbena uveljavitev in integracija sta praviloma potekali v smeri, ki je zapuščala lastno etnično identiteto. Spremenjeni transkripciji njihovega družinskega priimka je sledila tudi sprememba zavesti, to pa je spremljala tudi narodnostna odtujitev posameznika (...). Tudi če je slovenščina še bila pogovorni jezik v družinah v prvi generaciji doseljencev, jo je v drugi običajno zamenjala italijanščina kot večinski jezik. To se je dogajalo skozi več pokolenj, tako da se je slovenska asimilacija v italijanski kulturni krog na Reki odvijala hitro in brez posebnih težav.« Irvin Lukežič, *Fluminensia Slovenica* (Rijeka: ICR, 2007), 7–8.

5 Leta 1912 je v Opatiji delovalo Slovensko izobraževalno in podporno društvo, na Reki oziroma Sušaku pa Slovensko društvo. Poznejša pričevanja po letu 1927 govorijo o slovenskem društvu Simon Gregorčič, sicer pa tema čaka natančnejšo obravnavo in potrditev navedb o samozagrenjenosti pred navedenim časom.

1 Registriranih je sedemnajst društev, dve sta na papirju, štirinajst jih zaenkrat deluje v okviru krovne organizacije Zveze slovenskih društev na Hrvaškem (1992). Sveti oziroma predstavniki so del manjšinske samouprave na lokalni in regionalni ravni, s funkcijo predvsem svetovalne narave. Več: <http://vnm.rijeka.hr/default.asp?ru=99&sid=&akcija=&jezik=1>

2 Sem ne štejemo Mestne knjižnice Ivana Gorana Kovačiča v Karlovcu, osrednje knjižnice za slovensko knjigo na Hrvaškem (1993).

3 Omeniti velja npr. Gorupov mavzolej na reškem pokopališču Kozala, ki so ga leta 2007 v celoti obnovile mestne oblasti, napovedujejo pa tudi izid posebne publikacije. Reški raziskovalci kulturne zgodovine v svojih prispevkih govorijo tudi o vidnih osebah slovenskega rodu, večinoma gre za objave v *Sušacki reviji*, najpomembnejša pa je študija *Fluminensia Slovenica* Irvina Lukežiča (ICR Rijeka, 2007).

* Marjana Mirković, dipl. univ. novinarka, predsednica Sveta slovenske narodne manjšine Primorsko-goranske županije. HR – 51000 Rijeka, Podpinjol 43, E-naslov: vijece-slo.pg@ri.t-com.hr